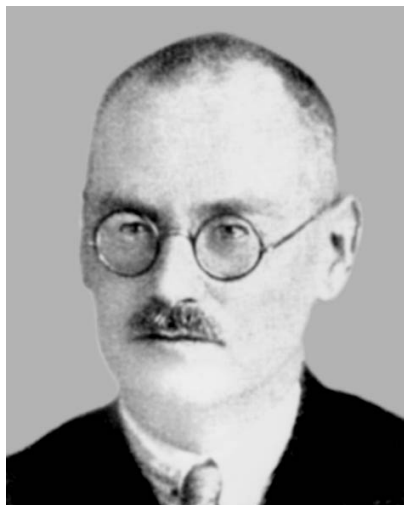

БІЛЕЦЬКИЙ Леонід Тимофійович (05. 05. 1882, с. Литвинівка Київ. губ., нині Уман. р-ну Черкас. обл. — 05. 02. 1955, Вінніпег) — літературознавець. Дід [О. Кандиби](#). Доктор філології (1936), президент УВАН (1948–52), дійс. чл. НТШ. В Університеті св. Володимира під керівництвом проф. В. Перетца вивчав рос. та укр. літ-ри й після завершення навчання (1913) був залиш. для підготовки до професор. звання. 1918 Б. став приват-доцент Кам'янець-Поділ. університету, 1921–23 викладав історію укр. літ-ри у Львів. таєм. університеті, 1923–25 на запрошення Укр. громад. комітету у Празі обіймав посаду ректора Укр. високого пед. інституту. Від 1925 — приват-доцент кафедри укр. літ-ри, від 1932 — професор кафедри укр. права в галузі дослідження старовин. пам'яток УВУ в Празі, де працював до 1945. Від 1938 також д-р філософії Карлового університету. Перед вступом рад. військ у Прагу перебрався до нім. м. Ульм. У таборах переміщ. осіб розробляв навч. плани для нар. шкіл, г-зій, матурал. курсів, УВУ. 1949 Б. переїхав на постійне проживання до Канади й оселився у Вінніпезі. Голова Культ.-осв. ради Комітету українців Канади, проф. колегиї св. Андрея. У цей період здійснив 4-томове видання творів Т. Шевченка («Кобзар», Вінніпег, 1952–54), яке відрізнялося від попереднього тим, що твори поета були подані у первіс. варіантах.

Коло наук. зацікавлень Б. охоплює проблеми теорії та історії літ-ри, а також критики, але осн. його праці стосуються сфери методології, гол. положення якої він розробляв протягом багатьох років і застосовував для аналізу конкрет. літ. творів. Принципи підходу до худож. літ-ри склалися у Б. на основі психол. школи *О. Потебні*, доповнені положеннями філол., культурно-істор., компаративіст. та ін. шкіл. Як історик укр. літературознавства Б. найбільше уваги приділив

дослідженню естет. концепції *О. Потебні*, якій присвятив працю «Перспективи літературно-наукової критики» (1924). На основі теор. положень, «розкиданих» у різних працях Потебні, Б. намагався реконструювати цілісну систему його поглядів на літературу, зумів виділити оригін. ідеї в думках ученого, які мали характер коментарів до положень нім. філологів В. фон Гумбольдта, Г. Штайнталя, Г. Лессінга та ін., створюючи основу для подальших досліджень потебнян. теорії худож. творення і сприйняття. Б. виділив ті ідеї Потебні, які згодом проаналізував І. Фізер у дослідженні «Психолінгвістична теорія літератури *О. Потебні*. Метакритичне дослідження» (1993), показавши, що ідеї укр. вченого передували концепціям 20 ст., зокрема шкіл структуралізму і феноменології, а в деяких аспектах компенсували їхню односторонність.

Потебнян. теорія найдокладніше розглянута, ймовірно, тому, що Б. поділяв основні її положення. Це засвідчує вже перша книжка вченого «Поезія та її критика» (Л., 1921), яка ґрунтується на думці Потебні, що психол. умови виникнення слова такі ж, як виникнення худож. образу й цілого твору. Згодом він проаналізував уявлення Потебні про еволюцію від міфа до метафори, зовн. і внутр. форму твору, етапи акту творення та актив. характер читац. сприйняття тощо. Водночас Б. поставив своїм завданням показати етапи становлення укр. літературознав. думки в контексті розвитку літературознав. концепцій у Європі. Цьому присвячена фундамент. праця «Основи української літературно-наукової критики» (Прага, 1925; К., 1998). Вона була й досі залишається найґрунтовнішим дослідженням методол. аспектів укр. літературознавчої думки від поетик професорів Києво-Могилян. академії 17–18 ст. до праць укр. літературознавців 20 ст. Учений будує своє дослідження за літературознав. школами, які виникали в Європі й прищеплювалися на укр. ґрунті та збагачувалися у зв'язку з розвитком укр. літ-ри.

Формування літературознав. думки в Україні Б. відносить до 2-ї пол. 17 ст., коли була засн. Києво-Могилян. колегія, що стала важл. центром реліг. і культурно-просвітн. ідей, які поширилися далеко поза межами України. Сюди проникають ідеї неокласич. школи, що ґрунтуються на естетиці Аристотеля, Горация та їхніх послідовників — Понтана, Скалігера, Донаті. Заслугою цієї школи Б. вважає передусім те, що вона створила наук. традицію укр. літературознавства, заклала основу її дальшого розвитку протягом 19–20 ст. Вона також «реабілітувала» літературу, яка творилася книж. мовою того часу і яку вважали схоластичною і мертвою, чужою й незрозумілою сучас. читачеві. Таким чином, праця «Основи української літературно-наукової критики»

сприяла переоцінці давньої укр. літ-ри, зокрема стилю бароко, якому пізніше присвятив свою працю «Український літературний барок» (1941–44) Д. Чижевський.

Основне місце в дослідж. Б. посідає аналіз літературознав. концепцій 19 ст. Школи, які виникали в Європі, потрапляли в Україну з деяким запізненням і переважно через посередників, тут перепліталися і взаємодіяли між собою. До того ж укр. літературознавці були не просто популяризаторами зх.-європ. літературознав. концепцій, а творчо розвивали їх, виходячи з нац. характеру й особливостей розвитку укр. літ-ри. Зважаючи на те, що в таких учених, як М. Максимович, М. Костомаров принципи міфол. школи поєднані з принципами культурно-історичними, в О. Потебні психол. підхід доповнюється рисами порівнял.-історичними, а в працях І. Франка простежується еволюція від соціол. підходу до естетико-психологічного, Б. об'єднував принципи міфол., культурно-істор. та компаративістської шкіл у ширшу категорію істор. школи. Хоча така класифікація не збігається з узвичаєними сьогодні назвами літературознав. шкіл, характеристика Б. осн. етапів розвитку теор. думки, аналіз гол. ідей чільних представників укр. думки про літературу, виділення цих ідей із заг.-рос. контексту й досі залишаються найбільш системними і ґрунтовними.

Спіраючись на світогляд філос. позитивізму, дослідник дотримується принципу історизму в підході до конкрет. літературознав. концепцій, бачить не тільки можливості, а й межі кожної з них, що впливають із осн. методол. засад. Так, характеризуючи міфол. школу як перший етап школи істор., Б. зауважував, що її представники М. Максимович, О. Бодянский, П. Куліш та ін. розглядали літ. твір як суспільно-істор. документ, трактували худож. літературу як сукупність усних і писаних творів, у яких відбилася душа народу, цінували вірність життю, але часто ігнорували худож. твір як самот. естетичну категорію. Ця обмеженість істор. школи ще виразніше виявилася в пізнішій теорії ідеол. інтерпретації худож. твору, що йшло, з одного боку, від звуженого трактування ідей засн. культурно-істор. школи І. Тена з його тріадою «раса», «середовище», «момент», а з ін. — від впливу т. зв. реальної критики М. Добролюбова, яка ставилася до худож. твору як до явища реал. дійсності. Б. розглядає розвиток літературо-

знав. думки як цілісний процес. Щоправда, новітні теор. концепції не знайшли в нього свого висвітлення, оскільки вийшла тільки перша книга дослідження. До другої мав увійти розгляд двох найголовніших шкіл літературознавства — психологічної, розробл. у «Перспективах літературно-наукової критики», та філологічної, що вбирала й формал.-поет. теорію, яка мала бути репрезентована укр. вченими Ю. Меженком та Б. Якубським. Характерно, що, на відміну від Д. Чижевського та В. Симовича, Б. залишився осторонь ідей Празького лінгвіст. гуртка структуралістів. Судячи із зацікавлень ученого, він був людиною радше 19, аніж 20 ст., орієнтованою на гуманіст. ідеали й естет. вартості, утвердж. традицією.

Серед зацікавлень Б. як історика літ-ри та критика була творчість Т. Шевченка, І. Франка, М. Коцюбинського, В. Самійленка, М. Вороного, П. Тичини, його уваги не привернула творчість представників тогочас. празького літ. середовища, зокрема поезія Є. Маланюка, О. Стефановича, О. Лятуринської та ін. Заслугує на увагу монографія Б. «“Руська Правда” й історія її тексту», над якою вчений працював протягом 30-х рр. На жаль, заверш. варіант праці втрачений, первіс. із додатк. матеріалами був підготовл. до друку Ю. Книшем і виданий 1993 у Вінніпезі. На основі аналізу пам'ятки Б. доводить, що чим ближчий текст числен. її варіантів до найстарішого вигляду, тобто до первіс. джерела, тим мова її ближча до давньоукраїнської мови періоду княжої доби.

Основні праці

Принципи в літературному дослідженні і критиці. 1927; Історія української літератури. Augsburg, 1947; Марко Вовчок та її творчість. 1948; Віруючий Шевченко. Вінніпег, 1949; Дмитро Дорошенко. Вінніпег, 1949; Три силуетки (Про Марка Вовчка, О. Кобилянську, Лесю Українку). Вінніпег, 1951; Українські піонери в Канаді. 1951; Перша читанка: Підруч. 1951; Рідне слово: Підруч. 1956.

Рекомендована література

1. Мандрика М. Леонід Білецький. Вінніпег, 1957;
2. Ільницький М. Історик українського літературознавства // Критики і критерії. Л., 1998.

М. М. Ільницький

Бібліографічний опис:

Білецький Леонід Тимофійович / М. М. Ільницький // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. — К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2003. — Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-40009>. – Останнє поновлення : 2025.

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).